Teodor Baconschi, *Facebook. Fabrica de narcisism* (Humanitas, 2015)

Minodora SĂLCUDEAN

Universitatea „Lucian Blaga“ din Sibiu, Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane
”Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciences
Personal e-mail: minasalcudean@yahoo.com

Teodor Baconshi: Facebook. Factory of narcissism

Apart from a captivating title and a hot topic discussed, the book, which has already soldout its first edition, is not about Facebook, but about us, the people, who use social media.Teodor Baconschi subtly reveals various stances of homo internautus, raising certain issues like: factors which trigger the mechanism of network association, our new socializing habits, our ego's idiosyncrasies and anxieties exposed in a virtual environment. In addition, the book represents a valuable essay on cultural anthropology. The author uses the new media as a pretext for a deep insight into the history of mentalities, revealing societal pictures and analyzing older communities, surveying symbolic spaces, appealing to historical and literary evidence, through analogies and revealing correspondences.

Keywords: Facebook, new media, anthropology, cultural essay

A privi *new media*, în general, şi *social media,* în special, din perspectivă antropologică, ataşând ambelor concepte evidentetuşe ale unei asumate viziuni politice de centru-dreapta, nu poate avea ca rezultat decât un eseuviu, cu o amprentă personală care distinge o astfel de abordare de toate celelalte existente, până acum, pe tema reţelelor sociale. În plus, un autor ca Teodor Baconschi, cu o impresionantă detentă intelectuală, cu un background cultural de expert în antropologie religioasă, cu un erudit si selectiv simţ al valorilor, adaugă perspectivei, dejaproaspete şi inedite, o gamă inepuizabilă de resurse ideatice şi stilistice, deopotrivă.

Cine se aşteaptă ca între copertele acestui volum să descopere noi strategii şi tehnici de gestionare a profilului de fb sau noutăţi legate de branding-ul personal prin *social networking*, se înşeală amarnic şi ar putea fi dezamagit. Dincolo de un titlu captivant şi o temă actuală, conţinutul cărţii, care şi-a epuizat rapid primultiraj, nu este despre Facebook. Este despre noi, oamenii, nativi ori imigranţi digitali, ca să folosim terminologia lui Dan Tapscott, care folosim *social media*. Volumul vorbeşte despre noi în ipostazalui *homo internautus*, despre resorturile care ne declanşează mecanismul asocierii în reţea, despre noile noastre habitudini de socializare, despre proiecţia sinelui astfel exhibat (“mărunta noastră paradă de sine”), despre idiosincraziile şi angoasele eului nostru,fatalmente social, despre ispita de a ne ficţionaliza, proiectându-ne iconic şi textual pe harta instabilă şi haotică a lumii virtuale. Pentru că, spune autorul, “La o analiză mai atentă, esenţa socializarii online este pur (şi mai ales impur) autoscopică. Fb este despre mine, nu despre tine.”

Investigând punctele nevralgice ale hipostazierii noastre în mediul online, Teodor Baconschi lasă impresia psihanalistului care completează o fişa clinică. Vorbind, de altfel,despre consecinţele alienante ale evoluţiei tehnologice şi despre unele reflexe pe care prezenţa în reţea ni le-a format, autorul recurge la un lexic predilect din sfera patologiei psihologice şi psihiatrice, uzând de termeni precum: angoasă, nevroză compulsivă, depresie, sindrom, replici autiste. Pe parcursul lecturii, sentimentul acut şi, uneori, inconfortabil, al identificării cu o simptomatologie

proprie devine pregnant. E dificil, dacă nu chiar imposibil, ca, în calitate de cititor (cu profil activ de Facebook), să te sustragi unei introspecții și autoevaluări critice. Avem de-a face cu un demers de o luciditate aproape dureroasă, în care derapajele noastre atitudinale, sub impactul noilor media, sunt diagnosticate fără urmă de complezență: "Alimentăm o nebunie autoreferențială, dar și banalizarea indiscreției, servită ca triumf al nerușinăriicandide." Deseori, tonul capătă accentele unui scepticism radical, în care orice drept la replică pare anulat, de sentențiozitatea unor concluzii ca aceasta: rețeaua Facebook nu este altceva decât "o corală dezacordată, generatoare de haos informațional, cu singurul obiectiv de a capta, pentru o secundă, atenția cuiva."

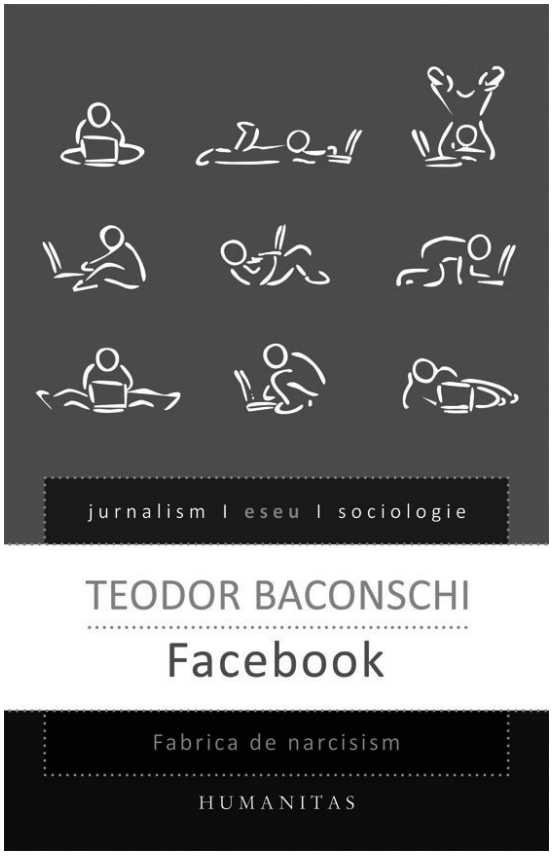
Astfel, societatea cablată, după inspirata formulă a lui Bernard Miege, n-ar face altceva decât să stimuleze, prin etalarea ostentativă a probelor cotidiene de viața privată,"voluptatea nepedepsită a voaiorismului generalizat". Teme actuale specifice mediului online, precum: anonimitatea și pseudoidentitatea, pretinsa libertate de exprimare, mimetismul, gregarismul, puseele exhibiționiste fac obiectul unei critici sarcastice cu tușe radicale care par să desființeze orice merit al locului virtual unde "falși profeți anunță nimicul într-o ieremiadă comică, patetică, inutilă."

Teodor Baconschi nu este doar un ex-împătimit și, implicit, un experimentat al noilor media, mărturisindu-ne propria percepție: "E un carusel amețitor, în care am urcat şi eu." Nu numai că a urcat, dar a și trăit copilărește narcoza și a testat pe cont propriu limitele adicției. Totuși, demersul său nu este doar rodul unui empirism de conjunctură, iar registrul dominant nu este cel confesiv, deși eseul poate fi citit şi în cheia experienței proprii, pentru că invocă, adesea, episoade biografice, mizând discursiv, desigur, și pe distinsa amprentă personală. Volumul oferă, însă, mult mai mult de atât: noile media devin, pentru autor, pretextul unor incursiuni concentrate în istoria mentalităților, de unde decupează cadre societale și scaneaza mai vechi comunități, survolează spații simbolice, face apel la probe istorice sau literare, construind analogii și paralele revelatoare. Avem, așadar, imbricate, în carte, veritabile trasee culturale, jalonate de trimiteri la filme bune, carți, mituri, precum și actualizări ale acestora în contemporaneitate. Astfel, factualității în sine a rețelei, ca accesibilă structură de suprafată, îi este atașatăo fenomenologie specifică, adică o structura de adâncime, cu pliuri semnificative. Aici, pe această axă verticală, discursul devine cu adevărat provocator intelectual, prin subtilitatea și densitatea ideii, prin natura speculativă și subtil problematizantă a abordarii, funciarmente și implicit moral-teologală, prin recursul la cultura clasică și la repere axiologice incontestabile.

Pentru un autor cu propensiuni conservatoare (îmi amintesc, zâmbind, titlul oximoronic al unei publicații de secol 19, *Conservatorul progresist,* care, cred, i s-ar potrivi și viziunii autorului din acest volum) și spirit elitist ca Teodor Baconschi, trecutul este superior prezentului. Iată, din acest punct de vedere, o mostră discursivă comprimată (dar sunt atâtea altele) despre "privire" a cărei semnificație metafizică s-a diluat, astăzi, până la dispariție, devenind șablonardă și superficială. Astfel, dacă în trecut, până în zorii modernității, "exista răgaz, recul contemplativ, timpul avea interstiții reflexive, ca niște nervuri care legau subiectul uman de simfonia cosmică", astăzi, "privirea educată de noile tehnologii exteriorizează emoții mai frugale, schematizate și ușor transportabile, prin acte de comunicare *socială*." Dacă în trecut, accesul la cultură reprezentaun privilegiu al elitelor, astăzi, cultura de masă şi ubicuitatea (pseudo)informației "aplatizează gândirea".

Tot așa, sub presiunea instantaneității și a accesibilității pe care Internetul le-a facut posibile, relațiile interumane par să-și piardă substanța autentică și profunzimea de altădată: "Ne putem vedea prietenii sau rudele oricând, atât de ușor, încât nu prea mai e nevoie să-i întâlnim cu adevărat".Cuplurile "și-au furat intimitatea, fără să obțină comuniunea". Prin urmare, odată ce granițele, înțelese nu doar ca limite fizice, ci, mai ales, ca limite simbolice, au dispărut, "Geografia erosului s-a contractat". Teodor Baconschi ne delectează cu pasaje întregi care se constituie într-o veritabilă ontologie a spațiului virtual unde "totul e un joc. Și jocul nu e nici mincinos, nici autentic. E altcevaul care face din gravitație un dans, din zgomotul firii o muzică, din haos un loc geometric și din incertitudine o palpitație voluptoasă."

Poposind în spațiul mioritic și racordând impactul noilor media la realitatea autohtonă, Teodor Baconschi nu rezistă ispitei de a scana imaginarul colectiv al românilor și de a trasa câteva linii caracterologice din fuga condeiului. Autorul reconstituie lapidar parcursul nostru civilizațional și reiterează metehne, habitudini, reflexe din societatea românească postcomunistă, anomică, entropică, scindată inexorabil între două extreme: pe de o parte, tentația mimetică de a prinde occidentul din urmă, cu orice preț, iar pe de altă parte, nostalgia captivității totalitariste ca garanție a unei iluzorii stabilități. În capitolul *Omul nou 2.0,* discursul critic pare să atingă climaxul viziunii radicale. Fără să ne spună lucruri neaparat noi, Teodor Baconschi, de fapt, ne reconfirmă brutal multe din frustrările tranziției noastre post-totalitare. O face cu un sarcasm vituperant, într-o manieră directă și explicită, mai ales când portretizează "tipul uman care domină acum scena socială și politică (...) arivistul semi-urbanizat, necioplit și agresiv." El e Omul nou, un prototip autohton, care "se simte cel mai bine în limuzine germane, e pofticios după lux și orice strălucește, afișează snob telefoane Vertu, dar nu citește decât tabloide, nu recunoaște că

Sursă foto: http://static.elefant.ro/images/90/238190/facebook-fabrica-de-narcisism_1_fullsize.jpg

e *deplasat*, continuă să grohaie lozinci patriotarde, să urască străinii, să evite contactele cu lumea civilizată pe care o copiază strâmb şi pe care, în sinea lui o detestă."

La fel, politica românească, un teritoriu pe care Teodor Baconschi l-a frecventat și asupra căruia se pronunță avizat, din unghiul politicianului cu asumate valori liberale, nu e lăsată la o parte. Conjuncția dintre FB și politică era previzibilă, de altfel, dar la Baconschi ea devine un nou pretext pentru o șarjă discursivă anticomunistă și antisocialistă. În raport cu rețeaua Facebook, tonul, însă, devine mai conciliant, pentru prima dată. Invocând *Primavara arabă*, dar și idea, unanim acreditată, conform căreia social media joacă rolul de supapă a libertății de exprimare mai ales în spațiile nedemocratice, autorul admite că "Postările politice de pe fb țes un fundal metadiscursiv, neoficial, la varianta oficială a actualitătii."

Criticii vehemente i se substituie, acum, o abordare cu accente temperat pozitive, mai ales când vine vorba despre contextul electoral din noiembrie 2014. Invocând o logică relație de cauzalitate, Teodor Baconschi admite, fără rezerve, rolul decisiv pe care l-au jucat *social media*, în general, și rețeaua Facebook, în special: "Rezultatul acestei utilizari civico-politice a postărilor pe FB a fost victoria candidatului de dreapta, care – deși a pornit cu a doua șansă – și-a adjudecat scrutinul cu peste un milion de voturi mai mult decât contracanditatul său socialist, deși – sau tocmai pentru că – acesta părea să fi monopolizat toate avantajele competitive (sprijin media, măsuri populiste de captarea a bunavoinței alegătorilor, atragerea primarilor din opoziție etc.)"

Remarcabilă, în volum, este și abordarea referitoare la specificul și tendințelor comunicării scrise din mediul virtual. Observațiile lui Teodor Baconschi consituie, chiar din unghiul analizei pragmatice, desigur, neinvocate, o veritabilă hermeneutică a scriiturii online, unde iconicul șablonard limitează creativitatea și standardizează sau ficționalizează emoțiile, în ciuda animațiilor tot mai sofisticate ale chipurilor zâmbitoare.

În ceea ce privește dimensiunea stilistică, volumul este cât se poate de incitant și pe acest palier: scriitura densă, pretențioasă, cu alonjă elitistă, pe alocuri, cu formulări aforistice memorabile ("Babilonia e șarmantă ca o bruscă resurecție a experimentului dadaist.") și metafore vizuale, plasticizante sau conceptuale ("supernovă antropologică", pentru societatea în rețea); rostire apoftegmatică, ironii subtile și provocatoare, asocieri surprinzatoare de cuvinte aparținând stilistic și/sau semantic unor registre diferite ("elearning paușal"). Vorbim, în esență, de strategii discursive care exploatează lapidaritatea; concentrând expresia, Baconschi, de fapt, dilată sensul, conferind, o elasticitate aparte ideii care agață, desfide, incomodează, trezește din apatie etc. Auctorial, Baconschi glisează între rostirea la persoana I, (fie la singular-confesiv, fie uzând de un consolator plural al implicării și solidarizării) și distanțarea reflexivă impersonală, cu accente erudit-ostentative, de aceea, uneori, laconismul său pare vecin cu aroganța.

Volumul, mai ales prin ultimul său capitol, intitulat "Reasumarea civilizației occidentale", poate fi prizat ca o pledoarie indirectă pentru perpetuarea și revalorificarea educației de tip umanist, în care Teodor Baconschi vede salvarea noastră ființială: "Ultima garanție a umanității noastre trebuie amplasată tot în sfera valorilor, a legăturii morale, a conștiinței ecumenice. Sfera aceasta implică memoria respectuoasă a originilor, respectul mediului și al patrimoniului, cercetarea dominată de altruism, asumarea dilemelor bio-etice dintr-o perspectivă spirituală, care salvează demnitatea persoanei, indiferent de contextul ei tehnologic, politic sau social."

Astfel, în ciuda criticii acerbe aduse superficialității și risipirii de timp și ființă, generate de"mirobolantele si alienantele mistificări ale tehnosferei" autorul conchide că "Noile media merită o exegeză chemată să le reconcilieze cu marea tradiție occidentală a cunoasterii, cu universitățile prestigioase și cu toate argumentele favorabile discernământului."